Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry
Vol. 9/ No. 3/ 2022
Page: 31-43

Designing a cognitive- social model of curriculum based on online education during the Covid-19 pandemic in children

Kamran Kardan[1], Aliasghar Mashinchi[2], Mokhtar Ranjbar[3]

1-PhD Student, Department of Curriculum Planning, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran.
2- Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran (Corresponding Author). E-mail: Aliasghar.mashinchi@iau.ac.ir
3- Assistant Professor, Department of Public Administration, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran.

Received: 28/02/2022 **Accepted:** 08/06/2022

Abstract

Introduction: The outbreak of the corona virus showed that educational systems with traditional curricula could not survive, and a virtual curriculum is an undeniable necessity.

Aim: This study designs a cognitive-social model of an online curriculum during the Covid-19 in children.

Method: The method is qualitative in terms of implementation with thematic analysis and applied in terms of purpose. The population consisted of faculty members of universities in the academic year 2021 in Shiraz, which 19 people were selected by purposive sampling. The sample is selected by purposive sampling. The research tool is semi-structured interviews. The findings are validated through content validity, and reliability is 0.84, given the inter-coder agreement coefficient. The thematic analysis method is used with open, axial, and selective coding for data analysis.

Results: The results showed that there are 51 open codes, 15 axial codes (teacher's belief in online education, teachers 'professional-online competencies, diversity of virtual presentation methods, learners' differences, virtual evaluation, course separation, learning management, financial challenges, prerequisites, Learners' e-skills training, family attitudes, media support, online fear education, adaptation to global change and goals and content) and three selective codes (teacher-learner-organizer-organizer curriculum) for a cognitive-social model of curriculum.

Conclusion: It can be concluded that the cognitive-social model of the curriculum based on online education is a basic necessity that attention to its three primary dimensions, namely teacher-learner and organizer, is inevitable. Therefore, it is suggested that the Ministry of Education pay more attention to strengthening and improving the quality of the Shad program.

Keywords: Online education, Cognitive-social model, Curriculum

How to cite this article: Kardan K, Mashinchi A, Ranjbar M. Designing a cognitive- social model of curriculum based on online education during the Covid-19 pandemic in children. Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry. 2022; 9 (3): 31-43. URL: http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-1466-en.pdf

Copyright © 2018 the Author (s). Published by Kurdistan University of Medical Sciences. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial License 4.0 (CCBY-NC), where it is permissible to download, share, remix, transform, and buildup the work provided it is properly cited. The work cannot be used commercially without permission from the journal.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

مجله روانشناسی و روانپزشکی شناخت
سال نهم، شماره ۳، ۱۴۰۱
صفحات: ۴۳-۳۱

طراحی الگوی شناختی- اجتماعی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوران پاندمی کووید-۱۹ در کودکان

کامران کاردان[۱]، علی اصغر ماشینچی[۲]، مختار رنجبر[۳]

۱.دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.
۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران (مولف مسئول). ایمیل: Aliasghar.mashinchi@iau.ac.ir
۳. استادیار، گروه مدیریت دولتی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۰۹ **تاریخ پذیرش مقاله:** ۱۴۰۱/۰۳/۱۸

چکیده

مقدمه: شیوع ویروس کرونا نشان داد نظام‌های آموزشی با برنامه درسی سنتی نمی‌توانند به حیات خود ادامه دهند و برنامه درسی مجازی نیز ضرورتی انکارناپذیر است.

هدف: هدف اصلی پژوهش حاضر طراحی الگوی شناختی- اجتماعی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوران پاندمی کووید-۱۹ در کودکان بود.

روش: روش پژوهش حاضر از نظر شیوه اجرا کیفی با تحلیل مضمون و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه پژوهش شامل اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها در سال تحصیلی ۱۴۰۰ در شهر شیراز بودند که ۱۹ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته بود که اعتبار یافته‌ها از طریق روایی محتوایی بررسی شد. همچنین پایایی با ضریب توافق کدگذاری مقدار ۰/۸۴ شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل مضمون با کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد ۵۱ کد باز، ۱۵ کد محوری (اعتقاد معلم به آموزش آنلاین، شایستگی‌های حرفه‌ای- آنلاین، تنوع روش ارائه مجازی، تفاوت‌های فردی یادگیرندگان، ارزشیابی مجازی محور، تفکیک دروس، مدیریت یادگیری، چالش‌های مالی، آموزش مهارت‌های الکترونیکی فراگیران، نگرش خانواده، حمایت‌های رسانه‌ای، ترس زدایی از آموزش آنلاین، سازگاری با تغییرات جهانی و اهداف و محتوا) و ۳ کد انتخابی (برنامه درسی مبتنی بر یاد دهنده، یادگیرنده و سازمان دهنده) برای الگوی شناختی- اجتماعی برای برنامه درسی وجود دارد.

نتیجه‌گیری: می‌توان نتیجه گرفت الگوی شناختی- اجتماعی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین یک ضرورت اساسی است که توجه به سه بعد اساسی آن یعنی یاد دهنده، یادگیرنده و سازمان دهنده اجتناب‌ناپذیر است؛ لذا، پیشنهاد می‌شود وزارت آموزش‌وپرورش نسبت به تقویت و ارتقای کیفیت برنامه شاد توجه بیشتری کند.

کلیدواژه‌ها: آموزش آنلاین، الگوی شناختی- اجتماعی، برنامه درسی

تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی کردستان محفوظ است.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]

[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

مقدمه

تغییرات و تحولات جهانی به خصوص در حوزه آموزشی اجتناب‌ناپذیر است. براساس این تحولات، نظام‌های آموزشی می‌کوشند مطابق اهداف و مقتضیات زمان حداکثر استفاده را در نظام‌های آموزشی خود به کار ببندند (امبگو[1]، ۲۰۱۸). یکی از تحولات مهم اخیر در برنامه درسی، شیوع پاندمی کووید-۱۹ بود. شیوع گسترده این پاندمی در سرتاسر جهان موجب شد برنامه درسی نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف جهان دچار تغییر شود. در دوران پاندمی کووید-۱۹ کلاس‌ها به شکل مجازی ارائه شد. این تغییر موجب شد تا برنامه درسی متناسب با آن برای استمرار آموزش بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد (اونیما، ایچریا، ابافمی و همکاران[2]،۲۰۲۰). در واقع کیفیت یادگیری و اجرای اهداف آموزشی و تربیتی به برنامه درسی بستگی دارد (تایلر، گتی، کووالسکی و همکاران[3]، ۲۰۱۵).

برنامه درسی فرایندی است که در قالب آن آموزش شروع و پایان می‌یابد و براساس اهداف مورد نظر دولت‌ها تغییر می‌کند (میسنی، محمود و جمیل[4]، ۲۰۲۰). همچنین برنامه درسی فرایند پیاده‌سازی رویکردهای فلسفی آموزش از طریق محتواها و موارد آموزشی و مهارتی به دانش‌آموزان در قالب رسمی است (چروی، الاوی، واتلینگ و باتس[5]، ۲۰۱۸). برخی صاحبنظران چهار عنصر هدف، محتوا، روش و ارزشیابی را به عنوان مؤلفه‌های اصلی برنامه درسی ذکر کرده‌اند (هاشمی و حیدری طیبی، ۱۳۹۶). برخی دیگر هفت عنصر نیازها، هدف‌ها، محتوا، سازمان‌دهی محتوا، تجربیات یادگیری، سازمان‌دهی تجربیات یادگیری و ارزشیابی دانسته‌اند. عده‌ای دیگر ارکان اصلی برنامه درسی شامل اهداف، محتوا، فعالیت‌های یادگیری، روش‌های ارزشیابی، منابع و ابزار یادگیری، زمان، فضا و یا محیط، گروه‌بندی و راهبردهای تدریس ذکر کرده‌اند (فتحی وارجاگاه، ۱۳۹۶).

با توسعه فناوری‌های ارتباطی جدید، گونه‌ای جدید از آموزش از راه دور راه‌اندازی شد که به آن آموزش مجازی یا آنلاین گفته می‌شود. آموزش مجازی به معنای یادگیری از راه دور و مترادف با یادگیری آنلاین، یادگیری الکترونیکی و انعطاف‌پذیری در یادگیری است (قاضی، قاضی، ناصر و همکاران[6]، ۲۰۲۱). ویژگی‌های مشترک آموزش مجازی، مدیریت از راه دور، استفاده از رسانه‌ها و فناوری برای امکان برقراری ارتباط و تبادل در طی فرایند یادگیری بدون وابستگی زمانی و مکانی است (دهاوان[7]، ۲۰۲۰). محققان معتقدند آموزش مجازی یا آنلاین همراه با فرصت‌ها و چالش‌هایی است (فری، گریفونی و گوزو[8]، ۲۰۲۰). نظریه ارتباط‌گرایی[9] معتقد است یادگیری و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی راه‌های جدیدی را برای تفکر و باز اندیشی در مورد نقش تعلیم و تربیت فراهم می‌کند (سایمنس و تیتنبرگر[10]، ۲۰۰۹). نظریه یادگیری مشارکتی آنلاین[11] نیز بر زیرساخت‌های اینترنتی تأکید می‌کند که بستر یادگیری را جهت مشارکت و خلق دانش جدید فراهم می‌کند. این نظریه انتقال تدریس و یادگیری با اینترنت و آموزش شبکه‌ای

[1]- Mbogo
[2]- Onyema, Eucheria N, Obafemi, Sen, Atonye, Sharma & Alsayed
[3]- Taylor, Getty, Kowalski, Wilson, Carlson & Van Scotter
[4]- Misni, Mahmood & Jamil
[5]- Schrewe, Ellaway, Watling & Bates
[6]- Qazi,Qazi, Naseer, Zeeshan, Qazi, Abayomi & Hardaker
[7]- Dhawan
[8]- Ferri, Grifoni & Guzzo
[9]- Connectivism
[10]- Siemens & Tittenberger
[11]- Online Collaborative Learning

در مقیاس بزرگ را یک مزیت برای آموزش مجازی می‌داند (پیکیانو[1]، ۲۰۱۷).

در مورد پیشینه موضوع مطالعات برنامه درسی انجام شده است؛ اما بیشتر تمرکز محققان بر برنامه درسی دوره متوسطه بوده و دوره ابتدایی کمتر مورد توجه قرار گرفته و از سویی دیگر، پرداختن به محیط مجازی در برنامه درسی خلأ پژوهشی ایجاد کرده است. عباسی، معتمد و قاسمی‌زاد (۱۴۰۰) در پژوهشی نتیجه گرفتند عناصر اصلی برنامه درسی دوره ابتدایی شامل: هدف، محتوا، روش، ارزشیابی و بودجه؛ عناصر فرعی نیز شامل: فضای آموزشی، تجهیزات و منابع آموزشی، زمان آموزش، تجربه عملی مدیران و معلمان و تشکل‌های دانش‌آموزی؛ و عناصر پنهان شامل: تفاوت‌های فردی فراگیران، جایگاه اجتماعی والدین و مدارس و عوامل پشتیبانی است.

هایت، کشاورزی، زارع، بذرافکن، رضایی، فقیهی و کجوری (۲۰۲۱) در پژوهشی نتیجه گرفتند فرصت‌های یادگیری الکترونیکی شامل: سازگاری، مستند سازی و نظارت آموزش و کنترل یادگیری خود؛ و برخی از چالش‌ها نیز عدم رعایت آداب و رسوم کلاس مجازی و نقص‌ها و مشکلات زیرساختی بودند. صادقی محلی، ارسلانی، مجتبی راد، نعمتی فرد، خاکی و فلاحی خشکناب (۱۳۹۸) در پژوهشی نتیجه گرفتند زیرساخت‌های آموزش مجازی، فرآیند آموزش و ارزشیابی مجازی و امنیت اطلاعات از جمله چالش‌های آموزش مجازی هستند. کونیگ، جاگر- بایلا و قلتاش[2] (۲۰۲۰) در پژوهشی نتیجه گرفتند شایستگی‌های فناورانه به‌ویژه شایستگی معلم دیجیتال و آموزش معلم یکی از چالش‌های مهم آموزش مجازی است. اکبری بورنگ نیز (۱۳۹۵) در پژوهشی نتیجه گرفت نگرش معلمان نسبت به تغییر برنامه‌ی درسی، پیش‌بینی کننده ادراک آنان از مفید بودن و آسان بودن تغییر برنامه‌ی درسی است. همچنین ژنگ[3] (۲۰۱۵) تمرکزگرایی در طراحی و تدوین برنامه‌های درسی مجازی را عنصری اصلی دانسته است.

دوره ابتدایی با توجه به حساس بودن شرایط سنی و اهمیت یادگیری در این دوره، آموزش شیوه آنلاین بسیار مهم است؛ زیرا بسیاری از دانش‌آموزان این دوره هنوز قادر به درک و فهم استفاده از آموزش آنلاین نیستند. ضرورت دیگر توجه به برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین این است ممکن است به دلایل اقتصادی و تغییر نوع اهداف آموزشی، آموزش آنلاین به صورت کامل به تنها شیوه آموزش رسمی در آینده تبدیل شود؛ بنابراین اهمیت و لزوم برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین ضرورتی اساسی دارد. نتایج این پژوهش می‌تواند به شناخت بیشتر از مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار در برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین منجر شود و در نظام برنامه‌ریزی درسی نقش آموزش آنلاین بیشتر مورد توجه قرار گیرد؛ لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر طراحی الگوی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوره ابتدایی بود.

روش

روش پژوهش حاضر از نظر شیوه اجرا کیفی با تحلیل مضمون و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه پژوهش شامل اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها در سال تحصیلی ۱۴۰۰ در شهر شیراز بودند که ۱۹ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند. در انتخاب خبرگان ملاک‌هایی مانند عضویت هیئت علمی و مراکز علمی،

[1]- Picciano
[2]- Konig, Jager-Biela & Glutsch
[3]- Zheng

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

داشتن تألیفات مرتبط و میل به شرکت در مصاحبه لحاظ شد. ملاک خروج نیز از آنجایی که پژوهش ماهیتی غیر بالینی داشت شرکت تا پایان مصاحبه در صورت تمایل مشارکت‌کننده بود.

روند اجرای مطالعه بر این روال بود که ابتدا بعد از شناسایی خبرگان که از طریق جستجو در گوگل، معرفی از سوی دانشجویان و مراجعه حضوری به برخی از دانشکده‌های علوم انسانی و تربیتی صورت گرفت هماهنگی اولیه از طریق ارسال دعوت نامه جهت شرکت در مصاحبه‌ها صورت گرفت. در این مرحله از ۲۵ خبره که شرایط ورود به مطالعه داشتند دعوت به عمل آمد که با پیگیری‌های متعدد در نهایت تعداد ۱۹ نفر آمادگی خود را جهت شرکت در مصاحبه‌ها اعلام داشتند. در گام دوم، متن سؤالات مصاحبه و هدف اصلی پژوهش برای آنان تشریح شد. با توجه به شیوع همه‌گیری ویروس کرونا، اکثریت خبرگان مایل به مصاحبه‌های تلفنی بودند. به همین سبب زمان مناسب مصاحبه با هر خبره مشخص و هماهنگی صورت گرفت. پیش از اجرای مصاحبه‌ها از خبرگان اجازه ضبط اصوات مکالمه گرفته شد که تنها ۹ نفر اجازه این کار را دادند. همچنین این اطمینان به آنان داده شد یافته محرمانه و در راستای امری پژوهش است و چنانچه مایل به ملاحظه نتایج باشند مراحل کدگذاری و نتایج برای آنان ایمیل خواهد شد. بعد از انجام هر مصاحبه نکات کلیدی استخراج می‌شد و گاهی برخی نکات و کلیدواژه ها مبهم و نیازمند توضیح بیشتر بودند که مجدد به اصل متن رفت و برگشت شد و حتی در مواردی مجدداً به خبره مورد نظر جهت تشریح و توضیحات بیشتر مراجعه شد. زمان مصاحبه‌ها با توجه به قدرت بیان و نحوه توضیحات به طور میانگین ۴۰ دقیقه بود.

اعتبار یافته‌ها از دو طریق حاصل شد. ابتدا کل فرایند کدگذاری در اختیار ۳ مشارکت‌کننده در پژوهش و ۳ خبره مجرب در حوزه کار کیفی بیرون از پژوهش داده شد و از آنان خواسته شد که دیدگاه‌ها و نظرات خود را بیان کنند که در برخی موارد اصلاحاتی صورت گرفت. همچنین برای پایایی نتایج از ۲ همکار با سابقه خواسته شد که به صورت تصادفی ۳ مصاحبه را از اول کدگذاری کنند که حاصل ضریب توافق کدگذاری ۰/۸۴ حاصل شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل مضمون با کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد.

ابزار

ابزار گردآوری اطلاعات در تحقیق حاضر شامل مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. به صورتی که از مصاحبه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردید. بدین صورت که ضمن شناسایی نمونه‌های تحقیق؛ مصاحبه انجام گردید. مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته یکی از معمول‌ترین انواع مصاحبه است که در تحقیقات کیفی اجتماعی مورد استفاده واقع می‌شود. در این مصاحبه از تمام پاسخگوها سوال‌های مشابهی پرسیده شد، اما آن‌ها آزاد بودند که پاسخ خود را به هر طریقی که مایلند ارائه دهند، در این مورد مسئولیت رمز گردانی پاسخ‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها بر عهده محقق بود. جهت بررسی روایی از قابلیت باورپذیری (اعتبار)، انتقال‌پذیری و تاییدپذیری استفاده گردید. بدین منظور محقق جهت بررسی قابلیت باورپذیری از تایید فرایند پژوهش توسط هشت متخصص و همچنین استفاده از دو کدگذار جهت کدگذاری چند

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

نمونه مصاحبه جهت کسب اطمینان از یکسانی دیدگاه کدگذاران استفاده گردید. همچنین جهت بررسی انتقال-پذیری از نظرات سه متخصص که در پژوهش مشارکت نداشتند در مورد یافته‌های پژوهش استفاده شد. همچنین جهت بررسی قابلیت تاییدپذیری از ثبت و ضبط تمامی مصاحبه‌ها و بررسی آنان در زمان‌های مورد نیاز استفاده گردید. جهت بررسی پایایی، از کمیته‌های تخصصی استفاده گردید. بدین صورت که نظرات کمیته‌های تخصصی در خصوص اهداف مورد بررسی و با نظرات بدست آمده، مورد بررسی قرار گرفت و با مقایسه؛ یکسان بودن نتایج اولیه با نظرات کمیته تخصصی مورد تایید قرار گرفت.

یافته‌ها

در نمونه پژوهش ۱۵ نفر (۷۹٪) مشارکت‌کنندگان مرد و ۴ نفر(۲۱٪) دیگر زن بودند. همچنین ۶ نفر (۳۱٪) در گروه سنی ۴۰ تا ۳۵ سال، ۸ نفر(۴۲٪) در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال و ۵ نفر دیگر(۲۷٪) بالاتر از ۵۰ سال داشتند. همچنین ۵ نفر(۲۷٪) دارای مدرک علمی استادیار، ۱۰ نفر(۵۲٪) دانشیار و ۴ نفر دیگر(۲۱٪) استاد بودند. فرایند تحلیل داده‌ها نشان داد ۵۱ کد باز برای برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین شناسایی شد که در جدول ۱ نمونه‌هایی از آن‌ها نشان داده شده است.

جدول ۱ نمونه‌هایی از نحوه تبدیل عبارات، جملات و تأکیدات مصاحبه شوندگان به کدگذاری باز

مفاهیم- جملات	کدگذاری باز
برخی اولیا فکر می‌کنند اگر آموزش سنتی تغییر بکند دیگر آموزش نیست.	تغییر نگرش آموزش سنتی
معلمان و حتی برخی از ما که آموزش در دانشگاه را بر عهده داریم عادت به سخنرانی و توضیح داریم و نوعی تکرار تثبیت شده است. باید این رویه را تغییر بدهیم.	عادت زدایی
بهره‌گیری از سبک آموزش مجازی نیاز کمی به مهارت استفاده ورود، استفاده و خروج از محیط آموزش مجازی دارد.	مهارت سواد مجازی
آموزش دهنده باید بتواند با توجه به امکانات و شرایط محتواهای آنلاین و افلاین مناسب تولید و توزیع کند.	توانایی طراحی محتوای الکترونیکی
همگی تجربه تدریس در دوره کرونا داریم به خصوص در اوایل که چقدر چالش های گوناگون وجود داشت و چه طرف آموزش دهنده و چه آموزش پذیر گاهی عصبانی و تندی در آموزش به دلایلی ایجاد می شد. پس باید کمی صبر و تحمل داشته باشیم.	تاب‌آوری در تدریس مجازی
شیوه ارائه محتواهای الکترونیکی باید زیبا و قشنگ باشد به خصوص وقتی طرف آموزش پذیر شما دانش‌آموز دوره ابتدایی باشد.	خلاقیت در ارائه مطالب
این یک واقعیت هست که هیچ وقت در هیچ مکانی سطح عمومی و تخصصی استعداد فراگیران یکی نیست؛ لذا باید اگر تفاوت‌ها زیاد هست به خصوص در دوره ابتدایی که کودک استرس دارد در نظر گرفته بشود.	لحاظ کردن سطح استعداد فراگیران
چنانچه فراگیر محیط مجازی دچار مشکل در یادگیری هست باید به شکل خاص و با تکرارپذیری ایشان را کمک کرد.	توجه به آموزش جبرانی
این یک واقعیت است که سطح معیشتی خانواده ها و حتی منزلت اجتماعی آنان متفاوت است و باید این موضوع در نظر گرفته شود.	توجه به بنیان مالی خانواده فراگیر

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

پیشرفت درسی در آموزش آنلاین می‌تواند انعطاف پذیر باشد و بارها مورد ارزیابی قرار گیرد.	ارزیابی پیشرفت محور
درس‌هایی که محتوای آن‌ها با آموزش الکترونیکی سازگار نیست مشخص و به صورت حضوری آموزش داده شود.	جداسازی موضوعی دروس
مزیت آموزش آنلاین این است که شما مجبور نیستی در زمان خاصی در کلاس باشی می‌شود آن را مدیریت کرد.	برنامه‌ریزی زمانی
اگر معلم از روش تدریس معکوس استفاده کند شما می تونی هر موقع میل داشتی محتوای الکترونیکی را مشاهده و اجرا کنید.	امکان تکرارپذیری آموزش
به نظرم کار سختی نیست که نظام آموزش با شناسایی خانواده‌هایی که واقعاً توان خرید ابزارهای سخت‌افزاری مثل تبلت را ندارند تسهیلات بلند مدت و بدون سود ارائه دهد.	ارائه تسهیلات
پیگیری چالش‌های آموزش مجازی می‌تواند از طریق دوره‌های ضمن خدمت برای همه ارکان و ذینفعان دانش‌آموز، خانواده و معلمان صورت بگیرد تا مشکلات احتمالی ارتباطی آموزش رفع شوند	دوره‌های ضمن خدمت
اولین اقدام در اجرای آموزش آنلاین خانواده است؛ زیرا اگر خانواده از معلم حمایت نکند تدریس بی‌نتیجه خواهد شد.	مثبت اندیشی اولیا به آموزش آنلاین
باید فرهنگ نقدپذیری برای معلمان به عنوان آموزش دهنده و اولیا به عنوان طرف آموزش پذیر نهادینه شود نباید سریع به مشکلات آموزش آنلاین موضع گرفت	نقد و پیشنهاد اولیاء
اینکه برخی معتقد هستند آموزش مجازی سطحی هست واقعاً قابل دفاع نیست چون آموزش مجازی اتفاقاً عمیق و مستلزم مشارکت در یادگیری و گاهی خود دانش‌آموز مجری می‌شود.	دیدگاه کلیشه‌ای به آموزش آنلاین
امروزه دانش‌آموزان زیادی به خصوص در مناطق روستایی و دوردست وجود دارند که به خاطر عدم امکان حضور در کلاس حضوری و حتی مواع فرهنگی ترک تحصیل کردند که راه حل مشکل آموزش مجازی است کاهش ترک تحصیلی ناشی از آموزش حضوری	ضرورت ارزانی آموزش همگانی
به نظرم باید کیفیت ارتقا پیدا کند و حجم زیاد کتاب ها کاسته شود به خصوص در امر آموزش مجازی تا فرصت عمیق آموزش فراهم شود.	کاهش حجم مطالب

در مرحله دوم تحلیل، تمام کدهای باز مجدد مورد تحلیل قرار گرفتند و رفت و برگشت‌های متعدد به متون مصاحبه‌ها صورت گرفت و در نهایت تعداد ۱۵ کد محوری و کد انتخابی شناسایی شدند که در جدول ۲ ذکر شده‌اند.

جدول ۲ مراحل کدگذاری باز، محوری و انتخابی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین

کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی
توجیه فلسفی آموزش آنلاین	اعتقاد معلم به آموزش آنلاین	
تغییر نگرش آموزش سنتی		
باور به تکثر روش‌های آموزش		
عادت زدایی		
مهارت سواد مجازی	شایستگی‌های حرفه‌ای- آنلاین معلمان	
توانایی طراحی محتوای الکترونیکی		

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

توانایی رفع اشکالات الکترونیکی		برنامه درسی یاد دهنده
تاب‌آوری در تدریس مجازی		
قدرت نقدپذیری		
خلاقیت در ارائه مطالب	تنوع روش ارائه مجازی	
ارائه تلفیقی آموزش مجازی		
زیباشناختی مطالب		
لحاظ کردن سطح استعداد فراگیران	تفاوت‌های فردی یادگیرندگان	
توجه به آموزش جبرانی		
لحاظ کردن موقعیت فراگیران		
توجه به بنیان مالی خانواده فراگیر		
خلاقیت در ارزیابی آموزش آنلاین	ارزشیابی مجازی محور	
ارزشیابی یادگیری مدام العمر		
ارزیابی پیشرفت محور		
ارزیابی مهارت محور		
جداسازی موضوعی دروس	تفکیک دروس	
اولویت بندی دروس مبتنی بر ماهیت آموزش		
برنامه‌ریزی زمانی	مدیریت یادگیری	برنامه درسی یادگیرنده
امکان تکرارپذیری آموزش		
تهیه کانال‌های سخت‌افزاری	چالش‌های مالی	
تهیه وسایل و ابزارها		
ارائه تسهیلات		
آموزش‌های پیش از آموزش به دانش‌آموزان	الزامات پیشین	
آموزش‌های پیش از آموزش به اولیا		
ارتقای نرم‌افزاری ذینفعان	آموزش مهارت‌های الکترونیکی فراگیران	
ارتقای بستر سخت‌افزاری		
دوره‌های ضمن خدمت		
مثبت اندیشی اولیا به آموزش آنلاین	نگرش خانواده	
مشارکت اولیا در آموزش آنلاین		
نقد و پیشنهاد اولیاء		
تغییر دیدگاه دانش‌آموزان	حمایت‌های رسانه‌ای	برنامه درسی سازمان دهنده
تغییر دیدگاه اولیا		
تغییر نگاه جامعه به آموزش آنلاین		
روشنگری خبرگان		
دیدگاه کلیشه‌ای به آموزش آنلاین	ترس زدایی از آموزش آنلاین	
سطحی‌نگری آموزش آنلاین		
یادگیری تک بعدی آموزش آنلاین		
به روز آمدی علم با متد دید آموزش	سازگاری با تغییرات جهانی	
ضرورت انعطاف پذیری آموزش		

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

رویکرد آموزش بدون مرز		
ضرورت ارزانی آموزش همگانی		
کاهش ترک تحصیلی ناشی از آموزش حضوری		
کاهش حجم مطالب	اهداف و محتوا	
هماهنگی دوگانه هدف و محتوا		
هماهنگی محتوا بر اساس مهارت‌ها		
سازگاری اهداف بر اساس مهارت‌های زندگی		

یافته‌های جدول ۲، نشان می‌دهد ۵۱ کد باز، ۱۵ کد محوری و ۳ کد انتخابی برای ارائه برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین وجود دارد. در ادامه برخی از اظهارات مهم مشارکت‌کنندگان ذیل برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین ارائه شده است. مشارکت کننده‌ای در مورد مضمون محوری اعتقاد معلم به آموزش آنلاین معتقد بود:

«به نظر بنده چون در آموزش آنلاین معلم مجری اول هست باید خود ایشان به کارآمدی روش آنلاین اعتقاد داشته باشد و الا انتقال بدون اعتقاد مطالب فایده‌ای ندارد. (مصاحبه شونده، ۱۵)». دیگری معتقد بود: «نباید در برنامه درسی سنتی در ذهن معلم تثبیت شود منظورم نباید معلم فکر کند آموزش فقط و فقط یعنی آموزش حضوری با سخنرانی. (مصاحبه شونده ۹)».

در ذیل اهمیت شایستگی‌های حرفه ای- آنلاین معلمان برخی مشارکت‌کنندگان معتقد بودند:

«تقریباً اکثریت معلمان ما در نظام آموزش سنتی و برنامه درسی سنتی تربیت شدند؛ لذا اهمیت ارتقای توانمندی‌های آنان از نظر آشنایی با مهارت‌های چندگانه مجازی بسیار مهم است و باید روی این مؤلفه کار زیادی کرد (مصاحبه شونده ۱۳)». «به نظر بنده تحمل و شکیبایی معلم و به طور کل خصوصیات روانی او مهم هست. یک مثال مسلم همین دوره کرونا بود که چالش های زیادی بین معلمان و طرف های یادگیری (دانش‌آموز و خانواده) شکل گرفت؛ لذا معلم باید از قدرت تحمل بیشتری برخوردار باشد و بتواند بر خود محیط مجازی تسلط داشته باشد. (مصاحبه شونده۲)».

در مورد مضمون تفکیک زایی دروس برخی معتقد بودند:

«دوره ابتدایی حساسیت دارد چون بیش‌تر از آموزش شاید مسائل اخلاقی و پرورشی اهمیت داشته باشد؛ لذا باید به‌گونه‌ای همکاران دروسی را که ماهیت خاص دارند در زمره آموزش‌های حضوری و بقیه آنلاین درجه‌بندی شوند(مصاحبه شونده ۵)». «معتقدم همه دروس ابتدایی نمی‌شود به شکل آنلاین تدارک دید باید این واقعیت را لحاظ کنیم و یا محتوای دروس را متناسب سازی کنیم(مصاحبه شونده ۸)».

در مورد مضمون محوری چالش‌های مالی مشارکت‌کنندگان معتقد بودند:

«به وضوح در دوره کرونا شاهد بودیم که یکی از موانع و چالش‌های بنیادی آموزش مجازی مربوط به نداشتن وسیله ارتباط مجازی مانند تبلت، موبایل لمسی و ... بود. برای این مشکل تدابیر همیشگی باید لحاظ شود تا خلأ در امر آموزش ایجاد نشود (مصاحبه شونده ۷)». خبره دیگری بر این نظر بود که: «نظر بنده این است دولت و به خصوص آموزش و پرورش به خانواده‌های کم‌بضاعت وسایل سخت افزاری مورد نیاز را در صورت امکان به صورت رایگان یا به صورت تسهیلات بلند مدت حتی تا پایان دوره تحصیل فرزند اعطا کند تا این مشکل از اساسی حل شود (مصاحبه شونده ۱۰)».

مشارکت‌کنندگان در ذیل مضمون محوری نگرش خانواده به آموزش آنلاین معتقد بودند:

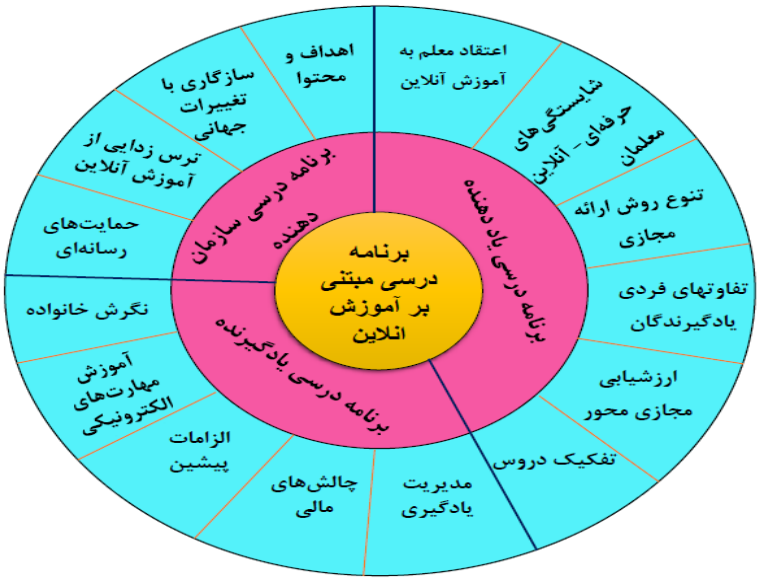
«چون در سیستم آموزشی ما شیوه آموزش سنتی از مدرسه حتی در تحصیلات تکمیلی غالب است خانواده‌ها تصور می‌کنند آموزش

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

فقط به شکل حضوری آموزش تلقی می‌شود ؛ لذا مقاومت برخی از آن‌ها به خاطر عدم آگاهی و درک نادرست از آموزش مجازی است(مشارکت کننده ۱۴)». «به نظرم تجربه کرونا نشان داد اولیا می‌توانند بخشی از یاددهی باشند؛ لذا باید در شیوه آموزش آنلاین از دیدگاه و نظرات آنان استفاده کرد (مصاحبه شونده ۱۸)».

در مورد مضمون محوری ترس زدایی از آموزش آنلاین برخی از مشارکت‌کنندگان معتقد بودند:

«تصور کلیشه‌ای در مورد آموزش مجازی وجود دارد مبنی بر اینکه آموزش مجازی سرسری هست و عمق ندارد در حالی که واقعیت این‌گونه نیست. باید با روشن کردن فواید و لزوم آموزش مجازی در شرایط فعلی و حتی آینده ترس و نگرانی خانواده زدوده شود (مصاحبه شونده ۱۰)». «خبره دیگری بر این اعتقاد بود که باید دید و نگرش جامعه به آموزش مجازی تغییر پیدا کند چون گاهی آموزش مجازی عمق بیشتری نسبت به آموزش حضوری دارد؛ لذا شواهد نظام‌های آموزشی و تحولات این حوزه بر این دلالت می‌کنند شاید روزی کلاً چیزی به اسم آموزش حضوری به دلایلی نداشته باشیم پس باید اذهان جامعه و خانواده از کلیشه دور شود (مصاحبه شونده ۱۳)».

شکل ۱ الگوی نهایی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوره ابتدایی

بحث

هدف اصلی پژوهش حاضر طراحی الگوی شناختی- اجتماعی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوران پاندمی کووید-۱۹ در کودکان بود. یافته‌ها نشان داد ۵۱ کد باز، ۱۵ کد محوری (اعتقاد معلم به آموزش آنلاین، شایستگی‌های حرفه‌ای- آنلاین معلمان، تنوع روش ارائه مجازی، تفاوت‌های فردی یادگیرندگان، ارزشیابی مجازی محور، تفکیک دروس، مدیریت یادگیری، چالش‌های مالی، الزامات پیشین، آموزش مهارت‌های الکترونیکی فراگیران، نگرش خانواده، حمایت‌های رسانه‌ای، ترس زدایی از آموزش آنلاین، سازگاری با تغییرات جهانی و اهداف و محتوا) و ۳ کد انتخابی (برنامه درسی مبتنی بر یاد دهنده، یادگیرنده و سازمان دهنده) برای طراحی الگوی شناختی- اجتماعی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین وجود دارد.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج مطالعات عباسی و همکاران (۱۴۰۰)؛ هایت و همکاران (۲۰۲۱)؛ صادقی محلی و همکاران (۱۳۹۸)؛ کونیگ و همکاران (۲۰۲۰)؛ عبادی (۱۳۹۶)؛ اکبری بورنگ (۱۳۹۵) و ژنگ (۲۰۱۵) همسو بود. در تبیین نتایج می‌توان گفت اصولاً نگرش و اعتقاد اصلی اساسی نسبت به جهان و پدیده‌ها است. افراد هرگاه نسبت به فعالیت و رفتاری معتقد باشند نسبت به انجام آن فعال و خلاق خواهند بود. در مقابل نیز وقتی فرد نسبت به موضوعی از سطح اعتقاد پایینی برخوردار باشد قاعدتاً نسبت به آن وضع منفعلانه‌ای خواهد داشت. آموزش مجازی و آنلاین نیز به همین شکل است وقتی معلم نسبت به این نوع آموزش نگرش مثبتی داشته باشد از آموزش مجازی احساس لذت خواهد برد و با شور از آن استقبال خواهد کرد و هرگاه بی‌اعتقاد باشد موضعی منفی خواهد داشت. شایستگی‌های حرفه‌ای معلم ناظر بر مجموعه‌ای مهارت‌ها و فعالیت‌های مرتبط با حرفه است. در برنامه درسی مجازی محور، مهارت برقراری ارتباط با فضای مجازی و تولید محتوای آموزشی و استفاده از فضای چندرسانه‌ای در امر آموزش یکی از شایستگی جدید و مهم آموزش تبدیل شده است؛ لذا می‌توان گفت یکی از شایستگی‌های مهم معلمان در برنامه درسی مبتنی بر فضای آنلاین، توجه و ارتقای توانمندی این نوع شایستگی است.

آموزش به سبک مجازی دامنه متنوعی از ابزارها و به دو شکل آنلاین و آفلاین می‌تواند صورت بگیرد که هر کدام بسته به موقعیت و انتخاب معلم می‌تواند مفید به فایده باشد. در دوره ابتدایی با توجه به مواد درسی و سطح توانمندی دانش‌آموزان معلم می‌تواند هر دو و ترکیبی از آن‌ها را به کار بگیرد. همچنین، می‌توان گفت نگرش به آموزش مجازی در دوره ابتدایی می‌تواند به دو شکل مثبت و منفی از سوی خانواده‌ها باشد. نگرش مثبت به آموزش مجازی می‌تواند از این واقعیت ناشی شود که برخی اولیا از شکل‌های جدید آموزش استقبال می‌کنند. به خصوص وقتی امروزه ابزار موبایل و تبلت تقریباً بخشی از زندگی کودکان را تشکیل می دهد. در این صورت چنین اولیایی استفاده مثبت از این وسایل در جهت آموزش را مفید و کارآمد خواهند دید. در مقابل، ممکن است اولیایی که از اساس شیوه آموزش مجازی را برای کودکان با توجه به عدم زمان مناسب دوره ابتدایی و از سویی دیگر، غفلت از تربیت اخلاقی و پرورشی، مخالف و در نتیجه نگرش منفی داشته باشند؛ لذا می‌توان نتیجه گرفت نگرش خانواده به آموزش مجازی دامنه مختلفی از نگرش‌های مثبت و منفی دارد و این مؤلفه نقش مهمی در برنامه درسی مجازی محور ایفا می‌کند.

در تحلیل حمایت‌های رسانه‌ای نیز می‌توان گفت در شرایط کرونا آموزش‌های رسانه‌ای که از شبکه ملی پخش شد نشان داد حمایت‌های رسانه‌ای می‌تواند موجب جذب مخاطبان به آموزش مجازی باشد؛ لذا می‌توان نتیجه گرفت حمایت‌ها و پشتیبانی از آموزش مجازی موجب تثبیت این نوع آموزش خواهد شد. در مورد یافته دیگر پژوهش یعنی سازگاری با تغییرات جهانی نیز می‌توان گفت نظام‌های جهانی پویا هستند و متناسب با اهداف و شرایط دچار تغییر خواهند شد. کرونا مصداق بسیار مهمی است که نشان داد آموزش حضوری تنها سبک آموزش نیست؛ بلکه آموزش مجازی نیز می‌تواند به همان اندازه مهم و حتی در شرایط خاصی مهم‌تر باشد؛ لذا می‌توان نتیجه گرفت برنامه درسی نظام‌های آموزشی باید منعطف باشد و در شرایط گوناگون کارآمدی خود

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]
[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

را حفظ نماید. در تبیین اهداف و محتوا نیز باید گفت برنامه درسی دوره ابتدایی صرفاً شامل مواد آموزشی نیست؛ بلکه بسیاری از صاحبنظران معتقد هستند در این دوره هم‌بازی شدن و تعاملات اجتماعی و دوست‌یابی از اهداف مهم این دوره است. با این وجود برنامه درسی مبتنی بر آموزش مجازی باید بتواند نوعی تعامل بین ابعاد مختلف آموزشی و تربیتی را فراهم کرد. از سویی دیگر، محتواهای برنامه درسی باید قابلیت تولید الکترونیکی به اشکال آنلاین و آفلاین را داشته باشد؛ زیرا اگر محتوا مرتبط با تولید محتوا الکترونیکی نباشد جنبه اصلی برنامه درسی با محوریت آموزش مجازی دچار مشکل می‌شود؛ لذا می‌توان این نتیجه را گرفت برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوره ابتدایی باید محیطی واقعی با ابعاد آموزشی و تربیتی را فراهم کند تا کودک در این سنین از تمام جوانب تحصیلی برخوردار شوند.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد الگوی شناختی- اجتماعی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین در دوران پاندمی کووید-۱۹ در کودکان دارای سه محور اصلی شامل: برنامه درسی مبتنی بر یاد دهنده، یادگیرنده و سازمان دهنده است که هر محور دارای چند مؤلفه خردتر است؛ لذا برای تدوین و طراحی یک برنامه جامع و سازگار با شرایط پاندمی کووید-۱۹ برنامه‌ریزان نظام آموزش‌و-پرورش باید به هر کدام از این محورهای اصلی و عناصر تشکیل دهنده آن باید توجه کنند. پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با تحلیل مضمون انجام شد و به‌کارگیری روش تلفیقی به خاطر شرایط کرونا و اعتبار سنجی نتایج برای محقق دشوار و میسر نبود. محدودیت دیگر پژوهش، چالش مصاحبه با خبرگان از شناسایی تا هماهنگی و تغییر مدام زمان مصاحبه‌ها بود. همچنین، برای طراحی برنامه درسی مبتنی بر آموزش آنلاین باید دیدگاه‌های مختلف مورد کاوش قرار گیرند؛ لذا پیشنهاد می‌شود محققان در آینده نتایج پژوهش حاضر را از جنبه کمی اعتباریابی کنند و از دیدگاه‌های مختلف سایر کارشناسان و رشته‌های علوم انسانی استفاده کنند. پیشنهاد دیگر این است که دوره‌های ضمن خدمت و پرداختن به تغییر نگرش نسبت به کارایی روش‌های مجازی مورد بررسی قرار گیرد؛ زیرا هنوز برخی معلمان وجود دارند که اعتقاد چندانی به کارایی روش‌های آنلاین ندارند. پیشنهاد می‌شود در طراحی برنامه درسی، اولیا نیز به عنوان دستیاران آموزشی مورد توجه قرار گیرند و آنان نیز نقشی در آموزش مجازی داشته باشند.

سپاسگزاری

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری با کد ۱۶۲۳۳۳۶۰۲ از دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد است. همچنین، از همه عزیزان و اساتید محترمی که با توجه به شیوع ویروس کرونا حاضر به همکاری و مصاحبه شدند کمال تشکر و قدردانی می‌شود.

References

Abbasi F, Motamed H, Ghasemizad A. (2021). Designing a model of effective curriculum elements in the success of the elementary school system in Iran. The journal of modern thoughts in education, 17(3), 97-116. (In Persian)

Akbari Borang M. (2017). Validation of the acceptance model of changing the curriculum of primary school teachers in Birjand: Structural equation

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]

[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]

model. curriculum research, 7(2), 221-235. (In Persian)

Dhawan S. (2020). Online learning: a panacea in the time of COVID-19 crisis. journal of educational technology systems, 49(1), 5-22.

Fathi Vajargah K. (2008). Assessing the feasibility of different decision-making models in school curricula. Curriculum Studies Quarterly, 1(1), 27-42.

Ferri F, Grifoni P, Guzzo T. (2020). Online learning and emergency remote teaching: opportunities and challenges in emergency situations. Societies, 10(4), 86-104.

Hashemi SA, Taheri Taybi S. (2018). Curriculum theories (Principles and application), Parlaq Ghalam Publications. (In Persian)

Hayat AA, Keshavarzi MH, Zare S, Bazrafcan L, Rezaee R, Faghihi SA, Kojuri J. (2021). Challenges and opportunities from the COVID-19 pandemic in medical education: a qualitative study. Medical Education, 21(1), 1-13. (In Persian)

Konig J, Jager-Biela D, Glutsch N. (2020). Adapting to online teaching during COVID-19 school closure: teacher education and teacher competence effects among early career teachers in Germany. European Journal of Teacher Education, 43(4), 608-622.

Mbogo RW. (2018). Enhancing relevance in education through a contextually designed curriculum. Advances in Social Sciences Research Journal, 5(11), 621-630.

Misni F, Mahmood N, Jamil R. (2020). The effect of curriculum design on the employability competency of Malaysian graduates. Management Science Letters, 10(4), 909-914.

Onyema EM, Eucheria NC, Obafemi FA, Sen S, Atonye FG, Sharma A, Alsayed AO. (2020). Impact of Coronavirus pandemic on education. Journal of Education and Practice, 11(13), 108-121.

Picciano AG. (2017). Theories and frameworks for online education: seeking an integrated model. online learning, 21(3), 166-190.

Qazi A, Qazi J, Naseer K, Zeeshan M, Qazi S, Abayomi-Alli O. (2021). Adaption of distance learning to continue the academic year amid COVID-19 lockdown. Children and Youth Services Review, 126(4), 106-126.

Sadeghi Mahali N, Arsalani N, Rad M, Nematifard T, Khaki S, Fallahi-Khoshkenab M. (2020). Comparison of virtual education challenges in nursing before and after COVID-19; A Systematic Review, 1(3), 81-103. (In Persian)

Schrewe B, Ellaway RH, Watling C, Bates J. (2018). The contextual curriculum: learning in the matrix, learning from the matrix. Academic Medicine, 93(11), 1645-1651.

Siemens G, Tittenberger P. (2009). Handbook of emerging technologies for learning, Canadi: University of Manitoba.

Taylor JA, Getty SR, Kowalski SM, Wilson CD, Carlson J, Van Scotter P. (2015). An efficacy trial of research-based curriculum materials with curriculum-based professional development. American Educational Research Journal, 52(5), 984-1017.

Zheng B, Warchauer M. (2015). Participation, interaction, and academic achievement in an online discussion environment. Computers and Education, 84, 78-89.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.25886657.1401.9.3.11.6]

[DOI: 10.32598/shenakht.9.3.31]